

Борислав Стојков

АМБИЈЕНТ КАО ТЕМА ОБНОВЕ БЕОГРАДА

Амбијент као појам има дужу литерарну историју али као појам у урбанизму има век од неких тридесетак година.

У Београду амбијент као стручни појам има још краћи век – од неких двадесетак година, уведен у праксу крајем седамдесетих година приликом израде планова за централну зону Београда. Читајући историја појма амбијент везана је за сабљанија културна гибава у Европи крајем шездесетих година, односно за догађаје ондашње културне револуције која је дистрибуира стил понашава јошште, а и у урбанизму, дуго после тога. Тада је, у таквој конотацији, подчвршена реч „контекст“ и то у ширем филозофском и ужем стручном смислу, па и у смислу урбанистичког планирања.

Године 1961. објављена је књига Џејџ Цекобс (*Jane Jacob's*) „Смрт и живот великих америчких градова“ која је итекако одјекнула међу планирима, а код нас тек крајем седамдесетих година. Идеје из ове књиге су доста сличне идејама француске филозофије и интроверсолога Клод Леви Страуса (*Claude Levi Strauss*) који је утемељио идеју структурализма. Идеје Џејџ Цекобс, женске теоретичаре, што је посебно идијатично, имајући у виду другачију онтику жеље, добро су пропресле урбанисте и планире и дотлашњу урбанистичку мисао у свету. Том књигом подигнута је барјера унокорена за планирање за велике, далеке и ружичасте хоризонте, а пажња усмерена на место у коме живимо, средину у којој радимо и на откриће **малог** које може да буде **значајно**. У побољшању илукције у поступку планирања имало је даљег одјека у радионици Р. Гудман (*Goodman*), К. Линча (*Lynch*), Ј. Александера (*Alexander*) и других, а у највишој средини пре свих у практичним радионицима млађих урбаниста (Београд пројект – ЦЕП), млађа урбанистија Завода за планирање развоја Београда.

На основу тих широких мисионарских гибава и практичне прокреће 1975. године, формулисана је Ванкуверска повела која је декларисала принципе који су одјекули у целом свету, па и код нас, и који су фактички наговештавали оно о чему ми данас раз-

говорамо кад говоримо о амбијенту, о културним ресурсима и уопште о нитавима урбаних вредности.

1992. године у Рио де Жанеиру је формулисана глобална декларација о земљи коју је потписала и Југославија и која је темељом формулисала принципе одрживог развоја без којих давас нема планирива градова и уређења животног простора у насељима. Кроз њу 21 врло систематично и врло прецизно су дефинисани наша задаци у области планирања који нас апсолутно усмеравају на постојећи урбани контекст и на постојеће вредности.

1995. лети данас, у свету је **одрживи развој** (sustainable development) приоритетна тема у просторно-урбанистичком планирању, која почетну идеју из 1968. године о контексту практично елаборира, усмеравајући сасвим прагматски пакшују планира са далеке будућности и „светских“ хоризоната на садашњост и садашње проблеме, садашње вредности и остало што нас обележава. Хабитат 2 одржан 1996. године у Истанбулу је то најважније лефтинисао кроз Истанбулску агенцију.

Шта се дешавало код нас у истом периоду? Наша средина је, као и у другим областима, са мањим закашњењем, примила културне таласе из црног света, с тим што је 1968. година била на истој рazine са другим европским срединама. Године 1978. Завод за планирање развоја Београда је са пуно ентузијазма приступио идеји о реконструкцији тј. о обнови града. Тада је Завод за планирање развоја града урадио студију и покренуо израду 5 великих планова, по први пут систематскија грундујући на Скупштину града са идејом планирања обнове центра Београда почев од Славије, преко Теразијске терасе, Јелетног трга, Трга Републике и Кнес Михаилове улице. То је била група планова који су онда на велика зида покренути и урађени изазвавши велику расправу у Београду уз бурне сукобе, подржавања и опоравања, апласту и критику. Међутим, они су као такви прошли кроз Скупштину града и, на неки начин, покренули развој идеје о обнови града у утолико што је сваки са свог становништва

речио неки од линталих амбијенталних делова Београда.

Године 1981. Завод за планирање развоја Београда, заједно са Заводом за заштиту споменика културе и економистом др Милетом Јавићем (било је прво индикативно да и економија „уласи у игру“), направио је тај. Теме о реконструкцији Београда. То је био материјал који је, за оно време, најсабљанији покренуто и покушао да систематизује штитење приступа обнови Београда – и са историјског становништва и са становништвом варошица материјалних, еколошких и културних вредности. По први пут је покренуто питање урбанске диверзитета Београда, тиређи да град није плоча за урбанистичко икњављање, него текмо које има велико богатство садржаја и духа у различим деловима, где сваком треба приступити на специфичан начин у зависности од специфичног контекста.

Од 1983. године па наредних 7–8 година, у Београду су букивали мали или велики „ратови“ између конзерватора и урбаниста, а појединачно између појединачних детаљних планова. По општеј оцени, ти „ратови“ су били нормална последица несистематског деловања једне и друге службе, јер су и једни и други, мање или више арбитрарно без правог научног приступа, доносили сопствене и пројектне о појединачним решењима. То је било нормално и полako се развијало да би се негде почетком деведесетих година сукоб стицао у прилагођавање једних другима, налажење заједничких решења, али и уз појединачна расмештавања на вишем, системском нивоу, јер још увек ти критеријуми нису били до краја рачничништви.

Између 1989. и 1991. године долази до промена у друштвеном систему, јавља се нова Југославија, нови друштвени систем, нова економија, нови систем вредности. Од тог периода, до данас, урбанистичка струка и посао конзерватора долазе у прво специфичну и деликатну ситуацију из три разлога у Београду и другим градовима у Србији.

При разлог је недостатак јасне концепције о граду у коме живимо и за који радимо. Та концепција дефинисана Генералним планом 1972. године, као стратегија развоја, обновљена је паметније 1985. године, али систематски идеју о Београду, поготово Београду у новој Југославији после 1990. године, ни немамо. Данас је Београд капитални град десетомилионске Југославије која се разликује од Југославије од 23 милиона становника. Да ли је то исти град? Физички јесте, али не и сојиџијано, демографски, географски, економски, уз

променени контекст у коме се велики град развија. Који су то еталони за мерење наших потешака ако ми не знајмо у каквом граду живимо, односно каквом граду тежимо? То је клучно питање и Београд иро-обзивља мора да се позбави трагације за сопственим идентитетом у новим условима. То подразумева истраживање да ли је то иста метропола као што је била, да ли се са Београдом дешава иста ствар која се дешавала у Бечу 1918. године када је Аустроугарска пропала, па постала мала Аустрија, због чега је Беч стврштана као са новом огромног главног града велике империје на ниво мањег главног града мале Аустрије.

Други проблем који стоји пред стручњацима је недостатак стручних и научних критеријума за варошицају свих вредности, па и културно-историјских, а амбијенти су и урбанистичка и културологичка тема, па као такве захтевају врло обзивљи заједнички, студиозни рад једне и друге струке.

Ово захтева пре свега дефинисање поима амбијента. Искуства са истим проблемом у Новом Саду су утврђена да би амбијент могао да се дефинише као простор или комплекс у насељу у коме доминирају (или га одређују) елементи значајни за колективну меморију, односно за естетски, духовни или емотивни доживљај већине становника насеља (важиво домаћодрачко), те због тога има карактер јавног интереса. У томико просторни или нема својство амбијента, што треба утврдити парламентарном одлуку. Нема различитих степена амбијентата, уколико сваки простор у граду не сматрамо амбијентом. Поготово је бесмислено подизгавати такав простор неком степеном заштите, јер би то значило да конзерватори преузмују компетенцију урбанистичког планирања. Али, постоје амбијенти који је могуће дефинисати као културно-историјску вредност и који као такве треба штитити мерама заштите. Остало су специфичне зоне које би урбанизам као културна делатност требало да чува и негује специфичним правилама и прописима изградње и коришћења земљишта.

Амбијент, дакле, треба доказати као јавни интерес и чувати га у том случају **средствима Закона** (ако је од интереса за државу) или **средствима плана** (ако је од интереса за локалну заједницу).

Трећи проблем је недостатак метода рада који би био примателјен онима што од њих захтева нова светска теорија и приступ који се данас сматра у Европи присуствују. То је теорија одрживог развоја

ја. Претпоставка је да саки знамо шта је то „одржив развој”, односно такав развој који скомогућује и будућим генерацијама да користе вредности које ми давас поседујемо.

Одеће треба само пажнјути привирне да бисмо знали о чemu разговарамо и да би, евентуално, послужили за расправу, а сутра шко је могуће, и за неки стручно-научни рад из ове области.

Ти принципи, најкаре, у четири тачке кажу следеће:

Прво, принцип је да планирање града које обухвата и културне ресурсе, треба да се заснива на веома пажљивом истраживању мешавине и неизмеривих квалитета тих ресурса. Шта су мешавине квалитети? То су локације, структуре, пејзажи, објекти, историјски документи итд. А шта су неизмериви елементи? То су мотиви, фолклор, идеологија, народне игре итд.

Други принцип тражи да се код урбанистичког планирања укључује методи заштите значајних културних ресурса у дужем временском периду. То обухвата врло сличну економску тему која, као и све остале, мора бити јавно прихваћена.

Трећи принцип је да архитектонски стил и начин планирања пејзажа, амбијента или коришћења материјала код нове изградње, треба да подржава културно наслеђе локалитета или региона, односно специфичности локалног контекста.

Четврти принцип је да културни ресурси, дакле и амбијент, у третману и одржавању, треба методолошки да стартује од штетана животне средине и културне осетљивости средине о којој се ради.

Управљање културним ресурсима, амбијенти спадају у културне ресурсе, захтева врло пажљиво урбанистичко планирање, познавање локалног духа и материјала и наихове међузависности, познавање конструкција, занатских техника и доступних ресурса. Другим речима, по сваком од ова четири принципа неопходан је методичан и стручни рад.

Урбанисти и конзерватори, треба свему томе да посвете дужну пажњу како би тему амбијента у будућности Београда могли да калоризују на прави начин.

R e s u m e

Borislav Stojčev

THE AMBIENCE AS A THEME IN A PROJECT FOR THE RESTORATION OF BELGRADE

In Europe and throughout the world the concept of ambience became the focus of attention in the field of urbanism only at the close of the 1960's and in Serbia at end of the 1970's. The idea of context as the basis of inductive actions in urban planning, as defined by the Vancouver and the Rio de Janeiro Charter, has had a specific path of development in Serbia. This paper traces that path from the 70's to the present, making a note of the clash between two opposed tendencies, the progressive and the conservationist, which has marked the period in question.

Three different characteristics are listed as reasons for the specific nature of this movement in Serbia

and Belgrade: a) lack of clear concept concerning the perspectives of development of Belgrade in the changed circumstances of the 90's; b) lack of clear criteria of evaluation, especially where ambience is concerned, itself a precarious topic of culture of public interest; c) lack of appropriate methodology adapted to the principles of feasible growth.

Based on the above listed principles, those in charge of conservation and urban planning should put in serious effort in order to perform an appropriate evaluation of the various urban ambiences.